

Lausunto hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 21 ja 47 §:n muuttamisesta

HE 42/2023 vp

Eduskunta
Hallintovaliokunta
Valiokunnan kokous 15.11.2023

Yleistä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaan sivistystyön vastuualueilla on valtion vuoden 2024 talousarviossa merkittäviä panostuksia laadukkaiden ja tasa-arvoisten palveluiden järjestämisen edellytyksiin sekä kehittämistoimintaan.

Opetusministerin vastuulla olevien varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtionvarainministeriön pääluokkaan osaksi kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuritoimi osallistuu aktiivisesti peruspalveluiden valtionosuuksien budjetointiprosessiin.

Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen ehdotetaan hallitusohjelman toimenpiteiden vuoksi 50 miljoonan euron lisäystä vuodelle 2024 ja määräraha kasvaa kehyskaudella vuoteen 2027 mennessä pysyvästi 200 miljoonaan euroon. Vuonna 2024 määrärahalisäys kohdistettaisiin varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja kehyskauden aikana sen lisäksi mm. oppimisen tuen uudistamisen toimenpiteisiin, yksityisten opetuksen järjestäjien kotikuntakorvaustason nostamiseen ja järjestäjien velvollisuuksien yhtenäistämiseen sekä perusopetuksen vähimmäistuntimäärän kasvattamiseen 2-3 vuosiviikkotunnilla.

Tämän lisäksi vuodelle 2024 esitetään miljoona euroa yhden vuosiviikkotunnin lisäämisestä aiheutuvien menojen ja avustusten maksamiseen aikaisemman päätöksen mukaisesti.

Oppivelvollisuuden laajentamisen ja toisen asteen maksuttomuuden toimeenpanoa jatketaan. Uudistuksen määrärahataso nousee ensi vuonna 129 milj. euroon ja sen piirissä aloittaa jo neljäs ikäluokka. Uudistus on osoittautunut onnistuneeksi. Keskeyttäminen on vähentynyt ja myös eri osapuolten, erityisesti kuntien ja toisen asteen koulutuksen järjestäjien, yhteistyö on toiminut hyvin.

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen perusrahoitus toteutuu pääosin valtionvarainministeriön pääluokassa osana kuntien peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmää. Kuntien talouden näkymät ovat ensi vuodelle varsin myönteiset. Jatkossa kuntien taloudellista tilannetta kiristävät väestön ikääntyminen, palveluvelan purku sekä hintojen nousu. SOTE-uudistuksen yhteydessä kuntien valtionosuudet vähenivät 5,3 mrd. eurolla ja valtionosuudet koostuvat jatkossa pääosin opetus- ja kulttuuritoimen toimialan palveluiden rahoituksesta. Uudistuksen johdosta kuntien taloudellisen tilanteen kehittymistä on seurattava entistä tarkemmin ja hallituskaudella on tarpeellista toteuttaa kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistus.

Käsiteltävänä olevat lainmuutokset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia siten, että kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosenttia alennettaisiin 0,17 prosenttiyksiköllä. Valtionosuus olisi vuoden 2024 alusta 21,92 prosenttia ja kuntien omarahoitusosuus olisi 78,08 prosenttia.

Valtionosuusprosentin muutoksessa on otettu vähennyksenä huomioon 0,24 prosenttiyksikköä liittyen pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaiseen peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotuksen 1 prosenttiyksikköä vastaavaan vähennykseen. Vuonna 2024 peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotus olisi 2,2 prosenttia ja siitä aiheutuva valtionosuuden lisäys noin 52,8 miljoonaa euroa. Valtionosuusprosentin alentaminen indeksikorotuksen yhtä prosenttiyksikköä vastaavan vähennyksen johdosta pienentää peruspalvelujen valtionosuutta 24 miljoonaa euroa vuonna 2024. Hallitusohjelman mukaan peruspalvelujen valtionosuuteen tehdään indeksikorotuksen yhtä prosenttiyksikköä vastaava vähennys vuosina 2024— 2027. Peruspalveluiden hintaindeksi ja siitä aiheutuva valtionosuuden muutos siis määritettäisiin normaaliin tapaan ja hallitusohjelman mukainen valtionosuuden vähennys toteutettaisiin erikseen. Vähennys on luonteeltaan pysyvä, minkä vuoksi se ehdotetaan toteutettavan valtionosuusprosentin kautta.

Ehdotetussa valtionosuusprosentin muutoksessa on lisäksi otettu lisäyksenä huomioon 0,07 prosenttiyksikköä liittyen uusien ja laajenevien tehtävien toteuttamiseen siten, että valtionosuusprosentti on 100. Tehtävämuutoksina on huomioitu sitouttava kouluyhteisötyö (4,667 miljoonaa euroa), oppivelvollisuuden laajentaminen (0,5 miljoonaa euroa) ja B1-kielen opetuksen lisääminen yhdellä vuosiviikkotunnilla (4,135 miljoonaa euroa) sekä varhaiskasvatuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat (-0,251 miljoonaa euroa) aiemmin tehtyjen päätösten mukaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain muutokset perustuvat uusien tehtävien osalta opetus- ja kulttuuriministeriössä tehtyihin laskelmiin ja muutokset on asianmukaisesti huomioitu esityksessä.

Indeksileikkauksen osalta opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että sen vaikutuksia on vaikea ennakoida johtuen myös yleisen kustannuskehityksen ennakkoinnin haasteellisuudesta. Lähtökohtaisesti indeksitarkistusten toteuttaminen muutoin kuin täysimääräisenä vaarantaa rahoitusperiaatteen toteutumisen ja voi siten vaikeuttaa kuntien edellytyksiä järjestää tarpeitaan vastaavia peruspalveluja.